

Nevyriausybinių organizacijų veiklų įgyvendinimas e. dalyvavimo aspektu

Kristina Jakutytė

*Vilniaus universitetas
Universiteto g. 3, LT-01013 Vilnius*

Anotacija. Straipsnyje pateikiama skirtingų lygmenų – e. dalyvavimo, viešosios erdvės ir nevyriausybinių organizacijų sąveikos teorinė analizė, kuria remiantis įvertinamos NVO e. dalyvavimo raiškos Lietuvoje. Tyrimo tikslas – išanalizuoti e. dalyvavimo koncepciją apimančias teorines prieigas ir NVO veiklų įgyvendinimą e. dalyvavimu. Tyrimo objektas – nevyriausybinių organizacijų elektroninio dalyvavimo raiškos. Skiriamos trys pagrindinės teorinės prieigos: postmodernizmas, kritinė teorija ir socialinis konstruktyvizmas. Šių teorijų pagrindu išryškunami bendri veiksniai – socialiniai, politiniai, komunikaciniai, darantys įtaką nevyriausybinių organizacijų elektroninio dalyvavimo raiškoms ir tarpusavyje susiejantys pagrindines teorines prieigas.

Raktažodžiai: *elektroninis dalyvavimas, viešoji erdvė, nevyriausybinių organizacijos, postmoderni teorija, kritinė teorija, socialinis konstruktyvizmas, diskursas, socialiniai vaidmenys.*

Keywords: *e-participation, public sphere, non-governmental organizations, post-modern theory, critical theory, social constructivism, discourse, social roles.*

Įvadas

Lietuvoje ir užsienyje atliekami moksliniai tyrimai¹, kuriuose analizuojama nevyriausybinių organizacijų (toliau – NVO) koncepcija, e. dalyvavimo raiškos, viešosios erdvės

1 Mokslinis projektas „Demokratija žinių visuomenėje: iššūkių ir galimybių analizė“ (www.e-demokratija.lt, 2007); Žinių visuomenės valdymo ir elektroninės valdžios portale www.egov.lt pateiktos mokslininkų publikacijos: „Elektroninės valdžios moksliniai tyrimai: Lietuva pasauliniame kontekste“ (R. Petrauskas, E. Malinauskienė, 2007), „E-inclusion as the Part of E-Government Development in Lithuania“ (R. Petrauskas, T. Bilevičienė, A. Kiškienė, 2008), „Elektroninis dalyvavimas ir Lietuvos atstovaujamoji valdžia“ (R. Petrauskas, E. Malinauskienė, G. Paražinskaitė, N. Vegytė, 2009); „Kalbėjimas paraštėse: alternatyvios viešosios erdvės Lietuvoje“ (I. Vinogradnaitė, 2009); daktaro disertacija „Viešosios erdvės transformacija Lietuvoje 1988–2000 m.: laikraščių atvejis“ (L. Nevinskaitė, 2006); daktaro disertacija „Ką keičia informacinės technologijos? Elektroninės valdžios įtaka viešajam valdymui Lietuvoje“ (E. Barcevičius, 2007); daktaro disertacija „Europos Sąjungos komunikacijos politika ir jos įgyvendinimas nacionaliniu lygmeniu: Baltijos šalių atvejis“

laukas, savo tiriamųjų objektų kontekste yra riboti, siekiantys atskleisti tiriamojo reiškinio sampratą ir idėjas, tačiau neieškantys sinerginio kelių objektų derinio teikiamų galimybių. Apibrėžus kelių skirtingų lygmenų (e. dalyvavimo, viešosios erdvės, nevyriausybių organizacijų) sąsajas formuojamas teorinis modelis, nurodantis netyrinėtas pasirinktų objektų kryptis bei tarpusavio sąveikas, atskleidžiančias pasirinktos temos mokslinį naujumą.

Lietuvoje e. dalyvavimas dažniausiai akcentuojamas viešųjų paslaugų teikimo (pavyzdžiui, www.epaslaugos.lt, www.eid.lt, www.redtape.lt), e. komercijos ar e. vyriausybės / e. valdžios / e. demokratijos plotmėje, todėl siekiant įvardyti e. dalyvavimą, stiprinantį dalyvaujamąją demokratiją ir pilietiškumą, neatsiejamas viešosios erdvės, kaip diskursyvaus informacijos sklaidos lauko, aspektas. Straipsnyje elektroninis dalyvavimas analizuojamas kaip globalėjančios modernybės technologinė sklaida ir socialinio įsitraukimo forma, kai naudodamiesi informacinėmis technologijomis individai gali labiau įsitraukti į sprendimų priėmimo procesus.

Nevyriausybių organizacijų veiklų (skatinant visuomenės socialinį įsitraukimą ir e. dalyvavimą) analizė Lietuvos viešojoje erdvėje lemia nagrinėjamos temos praktinį aktualumą. Mokslinis temos pagrindimas – skirtingų teorinių prieigų (postmodernizmo, kritinės teorijos, socialinio konstruktyvizmo) bei J. F. Lyotardo, W. Welscho, P. L. Bergerio ir T. Luckmanno, T. Risse'o, kitų mokslininkų literatūros analizė, kuria remiantis formuojama išsamesnė e. dalyvavimo koncepcija, suponuojamos NVO e. dalyvavimo raiškos, socialinį įsitraukimą (dalyvavimą) lemiantys veiksniai ir per jų sąveiką atskleidžiama šiuolaikinės viešosios erdvės „diskursyvi“ samprata. Skirtingus lygmenis (e. dalyvavimą, viešąją erdvę ir nevyriausybės organizacijas) jungiantis aspektas grindžiamas ir sociologine paradigma – individų, grupių, visuomenės arba tiesiog „socialinių būtybių“ – elgsena [7, p. 63].

Išsami individų supratimo, apsisprendimo ir pasirinkimo (jungtis prie e. dalyvavimo ar nesijungti, reaguoti į valdžios sprendimus ar nekreipti dėmesio, dalyvauti NVO veikloje ar nedalyvauti visuomeniniuose judėjimuose) analizė atliekama pasitelkiant *diskurso*, *socialinės elgsenos* ir *socialinių vaidmenų* dimensijas.

Mokslinė problema – ar nevyriausybių organizacijų veiklų įgyvendinimui pasitelktas e. dalyvavimas ir visuomenei aktualių klausimų svarstymui ir viešinimui išnaudojama viešoji erdvė gali paskatinti visuomenės e. dalyvavimą.

Tyrimo objektas – nevyriausybių organizacijų elektroninio dalyvavimo raiškos.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti e. dalyvavimo koncepciją apimančias teorines prieigas ir NVO veiklų įgyvendinimą e. dalyvavimu.

Elektroninis dalyvavimas postmodernizmo teorinėje prieigoje

Nauja bendradarbiavimo forma visuomeniniais klausimais, keičianti santykių dinamiką tarp valdžios ir piliečių, – elektroninis dalyvavimas. Dauguma vyriausybių stiprina

---

(A. Vinciūnienė, 2010); daktaro disertacija „Nevyriausybės organizacijos Baltijos šalyse: įtaka demokratijai“ (S. Mačiukaitė-Žvinienė, 2008); daktaro disertacija „Nevyriausybinių organizacijų raida Lietuvoje 1989–2002 m.: Katalikiški šeimos centrai“ (N. Liobikienė, 2008). Temos iširtumas užsienyje pateikiamas atlikus mokslinės literatūros analizę.

nacionalinės ir vietos valdžios internetinių tinklalapių informacijos „dialoginę“ sistemą, kad būtų skatinamas pilietinis dalyvavimas. E. dalyvavimo rodiklis tiesiogiai nurodo vyriausybės kuriamą terpę, kurioje piliečiai gali būti aktyvesni ir išklausomi [19, p. 83–84]. Kaip teigia Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Vyriausybės atstovai, e. dalyvavimu siekiama piliečių dalyvavimo sprendimų priėmimo procese, kad sprendimų priėmimas taptų lengviau suprantamas ir prieinamas naudojantis informacijos ir ryšių technologijomis [10]. E. dalyvavimo koncepciją, kaip technologijų modernėjimo ir kalbinių / diskurso matmenų šiuolaikinę sąrangą akcentuoja ir pagrindžia *postmoderni* teorija.

Postmodernios sampratos plotmėje e. dalyvavimą galima įvardyti kaip šiuolaikinio žinojimo „instituciją“. Lyotardas ir Welschas postmodernų šiuolaikinį žinojimą sieja su technologijų amžiumi, kaip to rezultatas iškyla e. dalyvavimas – postmodernizmo ir technologinės plėtros rezultatas.

W. Welscho įvardytas postmodernybės ir technologijų bendradarbiavimo modelis leidžia e. dalyvavimą tyrinėti kaip a) modernią globalią „technologiją“ ir b) globalią bendravimo sąrangą.

Lyotardas akcentuoja, kad teisingų sprendimų priėmimą gali palengvinti pasitelkiant technologijas saugoma informacija, prieinama įvairių sričių specialistams [14, p. 39–40]. Šiame informacinių technologijų amžiuje sprendimų priėmimo procese gali dalyvauti kiekvienas suinteresuotas individas, tačiau visuomenės pasitikėjimą praradusios institucijos (vyriausybės, partijos ir t. t.) kelia piliečių demotyvaciją. Esant galimybei dalyvauti sprendimų priėmimo procese įvairios visuomenės grupės gali didinti institucijų (institucijų kaip visuomenės grupių ir institucijų kaip technologijų) patrauklumą pasitelkdamos e. dalyvavimą. Didėjantys informacijos srautai, informacinių technologijų plėtra paskatino centrinės ir vietos valdžios institucijas diegti elektroninės valdžios projektus, teikti viešąją informaciją, viešąsias paslaugas gyventojams ir verslui internetu visuose savo struktūriškuose sluoksniuose [13, p. 30].

Postmodernioje teorijoje dominuoja platesnis technologinis spektras [21, p. 347–348], todėl technologinė plėtra yra „daugybė“ ir pliuralistinė – visuomenės (grupių) siūlomų įvairių nuomonių ir strategijų raiška e. dalyvavimu. Piliečių naudojami socialinių tinklų instrumentai skatina kitus suinteresuotus piliečius pasidalyti idėjomis ir vystyti bendradarbiavimą sprendžiant jiems svarbius klausimus. Politikus ir kitus sprendimų priėmėjus taip pat turi pasiekti ši informacija ir žinių gausa, padedanti atidžiau reaguoti į savo rinkėjus [19, p. 84]. Elektroniniu dalyvavimu gerinama visuomenės ir valstybės valdžios komunikavimo kokybė, modernizuojamas valstybės valdymas, sėkmingai vykdoma valstybės reforma [11, p. 2]. Sėkmingiausi e. dalyvavimu grindžiami projektai yra tie, kurie nuolat veikia ir yra nuoseklūs [4].

Visuomenės įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą e. dalyvavimu vadinamas technologijų panaudojimu postmodernia dvasia. Šiai ekspresijai būtinos kelios sąlygos. Pirmoji, institucinė – laisvas piliečių priėjimas prie interaktyvių instrumentų ir informacijos; antroji – psichologinė, grupinė išmonė (pavyzdžiui, NVO narių įtraukimas į sprendimų priėmimo

procesą)². Šių aspektų sąveikoje grupės galėtų panaudoti turimus duomenis kitiems „dalykams“ – remiantis Lyotardu, „kitiems kalbos žaidimams ir kitokiems ėjimams“ (pavyzdžiui, dalyvauti sprendimų priėmimo procese) [21, p. 344; 14, p. 163–164]. Postmoderni teorija plėtoja demokratišką viziją, nes demokratija remiasi prielaida, kad visuomenėje egzistuoja skirtingi, vienodai teisėti, tačiau kartais nesuderinami siekiai. Dalyvaujamoji demokratija yra suprojektuota konfliktiniams atvejams (kalbiniams žaidimams, bendravimui, informavimui), ji garantuoja skirtybės ir daugybingumo teisę, atskleidžiančią tikrąją demokratijos esmę [21, p. 94–95].

Lyotardas kalbėjamą (kaip žaidimą) traktuoja kaip kovą, kuria siekiama ne tik laimėti, bet ir atrasti ką nors nauja [14, p. 28–29]. E. dalyvavimas, pasireiškdamas per kalbinius žaidimus, tiesiogiai įtraukia piliečius į sprendimų priėmimo procesus ir jų nuomones pateikia kaip siekiamybę „laimėti žaidimą“ – būti informuotiems ir išgirstiems. E. dalyvavimas nurodo į visas dalyvavimo praktikas, kurios yra grindžiamos informacinių technologijų taikymu: naudojant specialias dalyvavimą ir bendradarbiavimą palengvinančias „platformas“ ar įvairius informacinių technologijų įgalintus įrankius (el. paštas, internetiniai forumai, apklausos, balsavimai, komentarai, peticijos ir pan.) [1, p. 6].

NVO parengtą e. dalyvavimo projektų įtakos svarumas viešajai nuomonei ar sprendimų priėmimo procesams gali būti grindžiamas tuo, kad potencialūs vartotojai nežino, kaip e. dalyvavimo rezultatai paveiks politinių klausimų sprendimą, problemas ar viešąjį suvokimą. Šios situacijos tobulinimui reikalinga valstybinių institucijų ir politikų atsakomoji reakcija į 1) bet kokią įtaką įstatymų leidybai ar viešojo suvokimo pokyčiams tam tikru klausimu bei 2) *mass-media*‘os pripažinimo laipsnį. Taigi, e. dalyvavimą dažnai galima įvardyti labiau politiniu ir socialiniu iššūkiu, o ne technologiniu [4].

Kiekvienas individas gali valdyti pranešimus, užimdamas adresato, adresanto ar referento poziciją. Kalbiniuose žaidimuose toks mobilumas iki tam tikros neapibrėžtos ribos yra toleruojamas. Ši riba išryškina skirtumą tarp institucijos ir diskusijos. Institucijai priimtini pasakymai yra papildomai apribojami, veikiantys kaip filtras, varžantis diskursą ir nutraukiantis galimus bendravimo tinklų ryšius. Apribojimai suteikia pirmenybę tam tikriems pasakymams, kurie nustelbia visą institucijos diskursą – yra dalykų, kuriuos galima sakyti, ir būdų, kaip tai padaryti [14, p. 46–47]. Lyotardas pabrėžia, kad ribos nusistovi tik tada, kai dėl jų liaujamasi kovoti [14, p. 48], todėl visuomenės (grupės) e. dalyvavimu gali neleisti toms riboms atsirasti. Institucijos ir diskurso sąjunga galima remiantis nauja socialinio įsitraukimo forma – e. dalyvavimu. Kai demokratiame procese suderinami pokyčiai ir veiksmų seka, e. dalyvavimas gali palengvinti dialogą tarp valdžios ir piliečių, nevyriausybinų organizacijų ir visuomenės.

Šiuo metu pasireiškia globali tendencija išgirsti piliečius ir skatinti jų dalyvavimą. Piliečiai naudoja daugiau e. dalyvavimo instrumentų, o politikai ir sprendimų priėmėjai yra

2 2010 m. patvirtintoje NVO plėtros koncepcijoje [12] akcentuojami keli tikslai, susiję su valstybės ir nevyriausybinių sektoriaus nuosekliu bendradarbiavimu; teisės aktais, nustatančiais visuomenei naudingos veiklos sritis ir skatinančiais NVO teikti paslaugas šiose srityse [12, nutarimas Nr. 85]. Šioje koncepcijoje kalbama apie trečiojo sektoriaus svarbą stiprinant pilietinę visuomenę, tačiau skatinant nuoseklų bendradarbiavimą tarp valstybės ir NVO nėra užsimenama apie elektroninį dalyvavimą, nes „iki šiol Lietuvoje nėra išskirtos pilietinės visuomenės plėtros gairės, neapibrėžta NVO vykdomos visuomenei naudingos veiklos samprata, nėra aiškių NVO finansinio rėmo principų“ [12, 4 punktas].

linkę išklausti piliečius. Vyriausybės kuria socialinius tinklalapius, skatinančius piliečius kurti programas, skelbti žinutes ir strategijas. Piliečiai, naudodami e. dalyvavimo instrumentus, gali daryti įtaką, pavyzdžiui, prezidento ar parlamento rinkimams [19, p. 84–85].

Dažniausiai e. dalyvavimas traktuojamas kaip e. valdžios, e. vyriausybės ar e. demokratijos dalis, tačiau remiantis postmodernia teorija e. dalyvavimą galima įvardyti kaip pasirinktą savaiminę socialinio įsitraukimo formą, stiprinančią vyriausybinis, demokratinius, pilietinius, sprendimų priėmimo ar kitokius visuomenei ir valdžiai svarbius projektus. Postmodernioje teorijoje e. dalyvavimas siejamas su įvairiais (kalbiniais) aspektais siekiant įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus, pasitelkiant informacines technologijas kaip valdžią ir piliečius jungiantį įvairiapusį ryšį.

Kritinė (postmoderni) viešosios erdvės koncepcija elektroniniame dalyvavime

Aktualių klausimų viešinimui ir sprendimui bendruomenės gali pasinaudoti viešąja erdve virtualiai: e. dalyvavimu skatinamos internetinės diskusijos. Platesnis viešosios erdvės išskleidimas į demokratinę santvarką ir pilietinės visuomenės laisvę reikšti nuomonę atskleidžia e. dalyvavimo svarbą nevyriausybinių organizacijų veiklos sklaidai, kuri įgalina piliečių susipažinimą su visuomenei aktualiais klausimais.

Vienas žymiausių kritinės teorijos šalininkų J. Habermas viešosios erdvės lauką įvardija kaip terpę tarp visuomenės ir valstybės, kurioje visuomenė save organizuoja ir reprezentuoja kaip pareiškėjus ar viešosios nuomonės skleidėjus. „Viešosios erdvės“ sąvoka pirmiausiai reiškia socialinio gyvenimo sritį, kurioje gali būti suformuluota tam tikra vieša pilietinė nuomonė. Piliečiai elgiasi kaip visuomenės dalis, kai laisvai ir nevaržomai tariasi ir išreiškia savo nuomonę jiems aktualiais klausimais. Didžiojoje visuomenės dalyje šis bendravimo būdas reikalauja specialių informacijos perdavimo priemonių tiems, kurie ją gauna [8, p. 49–50]. Habermas viešąją erdvę traktuoja kaip specifinę politinę erdvę, atskirtą nuo valstybės ir ekonomikos, instituciškai apribotą diskursyvią areną, skirtą piliečių diskusijoms, svarstymams, susitarimams ir veiksams [20, p. 712].

Šiuolaikinę viešąją erdvę R. Villa įvardija kaip „viešąją sritį“, reiškiančią laisvės plotmę. Ši sritis tarp individų kuria dirbtinę lygybę, nes iš prigimties jų asmeniniai gebėjimai nėra lygūs. Viešoji sritis, suprantama kaip diskursyvi erdvė, apibrėžiama kaip darni, nehierarchinė ir abipusė, suponuojanti ir leidžianti daugybingumą (postmoderni viešoji erdvė), taip suteikdama galimybę politinei veiklai, pagrįstai abipusiu pripažinimu ir pagarba skirtumams, tai laisva nuo prievartos erdvė [20, p. 714–715].

N. Fraser *viešosios erdvės* sąvoką apibrėžia kaip vertingą konceptualų šaltinį šiuolaikinės kritinės teorijos plotmėje. Šiuolaikinėse visuomenėse šiuo apibrėžimu atskleidžiamas *teatras*, kuriame visuomenės pilietinis ir politinis dalyvavimas vyksta per kalbą. Šioje erdvėje vyksta piliečių svarstymas jiems aktualiais klausimais, todėl viešoji erdvė – institucionalizuota diskursyvių sąvokų arena, kuri konceptualiai skiriasi nuo *valstybės* – tai yra *diskursų* kūrimosi ir cirkuliacijos vieta, o diskursai valstybės atžvilgiu gali būti kritiški. Viešoji erdvė yra diskursyvių santykių vieta, *teatras* debatams ir diskusijoms, tokios vie-

šiosios erdvės idėja yra būtina nuostata šiuolaikinės demokratijos politinei teorijai. Viešoji erdvė yra plotmė, kurioje generuojamos, cirkuliuojamos, ginčijamos ir perkonstruojamos socialinės reikšmės. Šios erdvės koncepcija leidžia analizuoti socialinių problemų ir socialinių tapatybių diskursyvią sandarą bei išdėsto diskursyvius procesus jų socialinių institucijų kontekste [6, p. 288]. Taigi, postmoderni viešoji erdvė postmodernistinių daugybingumą įprasmina susiedama specifines erdves (valstybinę, politinę, pilietinę ir t. t.) į bendrą lauką, kuriame piliečiai veikia / diskutuoja ne tarpusavyje, o su sprendimų priėmėjais ar kitais valdžios atstovais.

Fraser [6, p. 295] postmodernią viešosios erdvės koncepciją apibūdina trimis aspektais:

1. Dalyvaujamoji visuomeninė lygybė akcentuoja ne tik sugretinimą / suvienodinimą, bet ir sisteminių socialinių skirtumų pašalinimą.

2. Esant nelygybei, postmoderni „besiginčijančios“ visuomenės įvairovė yra vertinga bendrai šiuolaikinei viešajai erdvei, orientuotai tik į svarstymą.

3. Skirtumų pašalinimą keičia interesų ir klausimų įtraukimas.

Kritinė šiuolaikinės politikos / politinės veiklos dimensija grindžiama postmodernios viešosios erdvės koncepcijos pateikiamomis kryptimis, kurios tam tikrus klausimus ar interesus pažymi kaip „privacius“ ir riboja problemų sprendimo lauką [6, p. 295–296].

„Privatūs“ klausimai gali būti išsamiai svarstomi šiuolaikinėse visuomenėse, tačiau viešumas ne visuomet pasiteisina kaip paprastas ir vienareikšmis instrumentas institucijų (vyriausybinių ir pilietinių) įgalinimui ir išlaisvinimui. Subordinuotų grupių nariai nuolat nerimauja dėl galimos viešos politinės naudos *versus* privatumo praradimo pavojų. Viešumas, kaip politinis ginklas, negali būti traktuojamas kaip atskleidimas viešumoje *to*, kas anksčiau buvo privatu. Kai tam tikras veiksmas yra plačiai analizuojamas ar ginčijamas, viešumas reiškia diskursyvių grumtynių kūrimąsi tos veiklos aiškinimo kontekste [6, p. 306]. Pavyzdžiui, valstybinės institucijos retai sutinka tiesiogiai (*on-line*) reklamuoti visuomenę skatinančius dalyvauti projektus, nes bijo potencialaus piliečių dalyvavimo ir dėl to galimų problemų antplūdžio [4].

Šiuolaikinė viešoji erdvė apibūdinama viešojo diskurso plotmėje. Demokratinėje tradicijoje viešųjų reikalų sprendimus dažniausiai priima politiniai centrai (vyriausybės, parlamentas, teismas ir politinės partijos). Įprasta, kad eiliniai sprendimai priimami be išsamios visuomeninės diskusijos, tačiau kai svarstomi visuomenei svarbūs klausimai, būtina, kad diskusijoje dalyvautų ne tik politinių sistemų veikėjai. Tokiais klausimais gerai „funkcionuojanti“ viešoji erdvė turėtų įtraukti pilietinės visuomenės veikėjus, ypač iš liaudies organizacijų. Reikšmingų ir svarbių klausimų svarstymas turėtų plisti už įprastinio svarstymo proceso, vykstančio politinėse partijose, ir į diskusiją įtraukti pašalinius asmenis [5, p. 300].

Vieningų ir sutartinių veiksmų galia, kylanti iš individų bendros veiklos, kurių interakcija apibrėžta savitarpiskumo, pagarbos ir lygybės normomis ir kuriems vienodas susitarimas reiškia galutinį tikslą, vadinama „politine“ galia [20, p. 713]. „Esminės galios struktūras“ turėtų atspindėti valdantieji ar priimančys sprendimus veikėjai, tačiau šiuolaikinėje viešojoje erdvėje politinė galia – individų įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą platesne komunikacine sąranga – e. dalyvavimu.

Elektroninių paslaugų teikimas įgalina viešosios erdvės transformacinę platformą, kuri kertasi su socialinės komunikacijos procesu reiškiant, sintetinant ir vienijant nuomones. Internetą galima laikyti transformatyviu, nes kiekvienas individas gali pasijusti leideju ar transliuotoju. Tai keičia galios santykius viešojoje erdvėje įvairiais akcentais, nes piliečiams suteikiama daugiau būdų pasisakyti. Net paskiri balsai gali būti išgirsti ir dėl to viešąją erdvę galima formuoti vis įvairiapusiškesnę. Kuo daugiau žmonių kuria socialines tinklų grupes jiems svarbiais klausimais, tuo jie tampa stipresniais galios ardytojais, darančiais įtaką vyriausybės politikoms. Ši naujai atrasta galia ir įtaka prisideda prie aukštesnių skaidrumo ir aiškumo standartų vyriausybėse. E. dalyvavimo svarba, nepriklausomai nuo vietos ir laiko, pasireiškia įvairiais aspektais – nuo e. informacijos, e. konsultacijos iki e. sprendimų priėmimo [19, p. 84–85]³.

Politinės galios aspektais akcentuojama diskursyvi plotmė, apimanti dialogą ir svarstymą. Visuotinis liaudies įtraukimas į diskursyvią tradiciją pagrindžiamas idealiu svarstymo procesu, kuriame susitarimo siekiama išlaikant abipusę pagarbą. Abipusės pagarbos sąlygomis viešame diskurse dialogo nukreipti dalyviai pateikia išsamiai argumentuotas ir pagrįstas pažiūras taip, kad kiti su jomis sutiktų ar aktyviai atremtų, o ne ignoruotų dėl menamo klaidingo požiūrio [5, p. 303].

Idealiai vedamas viešas diskursas per tam tikrą laiką pateikia tolygiai kintantį konsensusą. Diskursyvi tradicija išskiria svarstymą kaip esminę šios perspektyvos vertybę, įtraukiančią argumentų pripažinimą, inkorporaciją ir atrėmimą [5, p. 305–306]. Ši koncepcija siejasi su Fraser pasiūlyta sąlyga postmoderniai viešosios erdvės sampratai – dialogas ir abipusė pagarba yra nuoroda į socialinę nelygybę, kur viešojo erdvė yra orientuota į svarstymą. Nevyriausybinės organizacijos, įtraukdamos į savo veiklą daugiau piliečių bendrų tikslų įgyvendinimui, gali užmegzti abipusį dialogą su vyriausybe ir tapti galingu postūmiu dalyvaujamosios demokratijos ir aktyvios pilietinės visuomenės sklaidai. Sąmoningas NVO veikimas ir viešosios erdvės išnaudojimas yra būtinos sąlygos sėkmingam visuomenės įsitraukimui ir e. dalyvavimui.

Nevyriausybinių organizacijų projektai, nesiekiantys materialinės naudos ir neorientuoti į rinką, dažnai reikalauja organizacinių ir finansinių išteklių. Sėkmingas ar nesėkmingas nevyriausybinių organizacijų e. dalyvavimo realizavimas, kaip bebūtų, priklauso nuo jo mobilizacijos galios, įtakos sprendimų priėmimui, bendruomenės kūrimui, techniniam saugumui, asmeninių duomenų apsaugai, tiesioginės komunikacijos sumažėjimui, viešo palaikymo, techninės kontrolės ir metodų analizės. Dauguma šių aspektų reikalingi tam, kad e. dalyvavimu grindžiamoms taikomoms programoms būtų sukurta tinkama socialinė, komunikacinė ir politinė aplinka [4].

3 Naują nevyriausybinių organizacijų veiklos metodą – e. dalyvavimą – neseniai įgyvendino kelios Slovėnijos nevyriausybinių organizacijos, pristatydamos visuomenei šiuos tiesioginius (angl. *on-line*) projektus: Slovėnijos pilietinės visuomenės e. dalyvavimo internetinė prieiga, Piliečių forumas, Nevyriausybinių organizacijų e. dalyvavimo internetinis puslapis, veikiantis Slovėnijos pirmininkavimo Europos Sąjungos Tarybai metu, Piliečių forumas, veikiantis 2009 m. Europos Sąjungos rinkimų metu, Atvira nevyriausybinių organizacijų e. dalyvavimo scena, Nevyriausybinių organizacijų įsitraukimo kuriant savanoriško darbo įstatymą e. dalyvavimo scena. Šių projektų tikslas – stiprinti pilietinį dialogą pasitelkiant viešosios erdvės lauką dalyvaujamosios demokratijos sklaidai [4].

Viešosios erdvės koncepcija nustato refleksyvų, nešališką, motyvuotą pagrįstų tvirtinimų pokytį, kur laimi tik geriau argumentuota jėga [3, p. 113]. Remiantis Fraser, Villos ir kt. mokslininkų viešosios erdvės analize, kritinė dimensija pasireiškia piliečių ir NVO galios įgijimu dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, kuriuose pagrindinis dėmesys skiriamas idėjoms ir jų pagrįstumui, o ne jų pateikėjams. E. dalyvavimu įgyvendinti „svarstymai“ taptų visuomeninės lygybės, piliečių įtraukimo ir visuomenei svarbių klausimų viešinimo pradmenimis.

Šiuolaikinėje viešojoje erdvėje e. dalyvavimas grindžiamas abipuse komunikacija: ne tik valdžia kalba piliečiams, bet ir piliečiai kalba valdžiai. Toks e. dalyvavimas gali būti įgyvendinamas skirtingomis formomis: piliečiams patiems formuojant savo pozicijas ir išsakant pasiūlymus arba, pavyzdžiui, balsuojant, t. y. išreiškiant pritarimą arba nepritarimą pasiūlytoms sprendimų alternatyvoms [1, p. 6]. E. dalyvavimas gali būti įvardijamas kaip „e. įgalinimas“ – suinteresuotų „e. bendruomenių“ sklaida aptariant / svarstant svarbius politinius klausimus ir pateikiant diskusijų forumuose „naujai suformuluotus“ alternatyvius pasiūlymus [15, p. 4].

Nevyriausybinų organizacijų vaidmuo socialinio konstruktyvizmo teorijoje

NVO yra nepriklausomos organizacijos, kurios veikia greta vyriausybinų struktūrų, siekdamos formuoti politinius sprendimus ir spręsti socialinius klausimus [7, p. 66]. NVO vaidmens ištakas galima nustatyti remiantis socialinio konstruktyvizmo teorija.

Berger ir Luckmannas socialinio konstruktyvizmo pagrindu įvardija tikrovę ir socialinį žinojimą. *Tikrovė* – tai ypatybė, susijusi su reiškiniais, kurie atpažįstami kaip nepriklausomi nuo individų valios (negalima norėti, kad šie fenomenai išnyktų), *žinojimas* – neabejotinas faktas, kad reiškiniai yra tikri ir turi specifines savybes [2, p. 13].

Bendrajai prasme, *žinojimas* sudaro reikšmių medžiagą, be kurios nė viena visuomenė negalėtų egzistuoti, todėl privalo aprūpinti save tikrovės socialine konstrukcija. Tikrovė, bendrajai prasme, yra tiesiogiai prieinama eiliniams visuomenės nariams [2, p. 27, 33].

D. C. Phillipsas pabrėžia, kad žmonės gimsta su tam tikru pažinimo ar epistemologiniu „inventoriumi“ bei galimybėmis, tačiau didžiuma žmogiškojo žinojimo, kriterijai ir metodai yra sukonstruoti. Žmogiškasis žinojimas – ar tai būtų visuomeninį žinojimą įvardijančios įvairios disciplinos, ar pavienių žinančiųjų ar besimokančiųjų kognityvios struktūros – yra sukonstruotos [17, p. 5].

Socialinio konstruktyvizmo principas XX amžiuje grindžiamas tuo, kad žinojimą „projektuoja“ žmonės laisvuose, savarankiškuose ar minimaliai priverstiniuose procesuose prigimtinėmis ar mokymosi pastangomis. Vis dėlto šis tęstinumas traktuojamas įvairiai: galima domėtis kaip besivystantys individai mokosi arba kaip atsiranda visuomeninės disciplinos. Phillipsas žinojimo „projektavimą“ kildina tik iš intelektualinių ar pažinimo procesų kiekviename pavieniame žinančiajame, nes žinojimo „projektavimas“ suprantamas ir kaip

socialinis politinis (tam tikra prasme ir visuomeninis), ne vien vidinio, protinio ar intelektualinio pobūdžio [17, p. 8].

Kasdienio gyvenimo individų „žinojimas“ remiasi tiesioginiais ryšiais. Kai kurie ryšiai yra suponuoti staigių interesų, kiti – bendros padėties visuomenėje. Kasdieniame gyvenime su žinojimu susiduriama kaip su socialiai išplatintu [2, p. 60], pavyzdžiui, piliečių naudojami socialinių tinklų instrumentai skatina kitus suinteresuotus piliečius pasidalyti idėjomis ir vystyti bendradarbiavimą sprendžiant jiems svarbius klausimus. Politikus ir kitus sprendimų priėmėjus taip pat turi pasiekti ši informacija ir žinių gausa, padedanti atidžiau reaguoti į savo rinkėjus [19, p. 84].

Abipusį įprastinių veiksmų įkūnijimą Berger ir Luckmann įvardija kaip *institucionalizaciją*. Institucijos kontroliuoja žmogiškąjį elgesį nustatydamos sąlygas, kurios individą nukreipia tam tikra linkme. Institucionalizacija vyksta kiekvienoje socialinėje situacijoje, o nusistovėjusios tvarkos konstrukcija lemia darbo pasidalijimą. Socialinis pasaulis, apimančias besiplėtojančią institucinę tvarką, yra nuolatiniam konstrukcijos procese [2, p. 72, 75].

Su elgesio institucionalizacija yra susijusi vaidmenų tipologijos konstrukcija. Naudojant vaidmenis, institucijos įtvirtina asmeninę patirtį, vaidmuo yra pagrindinis kiekvienos visuomenės aspektas. Pasitelkdami vaidmenis, individai dalyvauja socialiniame pasaulyje, o įgydamas kultūros elgesio elementų, tas pats pasaulis tampa subjektyviai tikras [2, p. 91]. NVO vaidmuo pasireiškia formuojant piliečių mąstymą (*žinojimą*) jungtis prie nevyriausybinių organizacijų veiklos ir dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, kad būtų stiprinama pilietinė visuomenė ir dalyvaujamoji demokratija.

Nevyriausybinių organizacijų pareiga – detalizuoti įvairius probleminius klausimus ir susieti juos su kasdienia visuomenės gyvenimo patirtimi. Nevyriausybines organizacijas turi informuoti piliečius, kodėl vienas ar kitas klausimas jiems turėtų būti aktualus ir kaip jų dalyvavimas gali pagerinti susidariusią situaciją [4].

Pasitelkdamas e. dalyvavimą NVO gali skatinti piliečių diskusijas, taip konstruodamos atitinkamą pilietinį elgesį – dalyvavimą sprendimų priėmimo išnaudojant viešąją erdvę. NVO atstovų patariamoji funkcija valdžioje sprendžiant visuomenei aktualius klausimus pagrindžia socialinio įsitraukimo reikšmę. Svarbi demokratijos funkcionavimo ir stabilumo užtikrinimo sąlyga yra piliečių dalyvavimas valstybės valdymo procesuose. Aktyviai dalyvaujantys demokratiniam valdymo procese paprasti piliečiai gali daryti poveikį šiame procese dalyvaujančių asmenų skyrimui ir šių asmenų veiklos kontroliavimui [9, p. 41, 42].

Berger ir Luckmannas nurodo, kad visi socialiai sukonstruoti pasauliai keičiasi, nes pokyčius sukelia žmonių atlikti konkretūs veiksmai. Tikrovė yra socialiai apibrėžta, o konkretūs individai ar grupės veikia kaip tikrovės nustatytojai. Norint suprasti socialiai sukonstruoto pasaulio būklę bet kuriuo laiku, privaloma „suvokti“ socialinę organizaciją. Veikėjų bandymas išsiaiškinti tinkamą sprendimą tam tikromis socialinėmis aplinkybėmis reiškia, kad individai negali traktuoti socialinių institucijų kaip „išorinių“. Socialinė tvarka yra žmogaus produktas, tai tebevykstanti, nuolatinė žmogiškoji produkcija [2, p. 68–69, 134].

Nevyriausybinių organizacijų funkcija – įtraukti į savo veiklą daugiau piliečių bendrų tikslų įgyvendinimui; siekis – užmegzti abipusį dialogą su vyriausybe ir tapti galingu postū-

miu dalyvaujamosios demokratijos ir aktyvios pilietinės visuomenės sklaidai. Sąmoningas NVO veikimas ir viešosios erdvės išnaudojimas yra būtinos sąlygos sėkmingam visuomenės įsitraukimui ir e. dalyvavimui. Šiuo atveju e. dalyvavimas – socialinio įsitraukimo forma, jungianti piliečius į grupes, stiprinanti pilietinę visuomenę, suteikianti NVO galimybę atstovauti visuomenės interesams, todėl kolektyvinis „visuomenės“ matmuo turi didesnę reikšmę nei paskiras individas.

Risse'as [18, p. 129–134] pateikia tris socialinio konstruktyvizmo perspektyvas: kultūrinę (socialinės normos), diskursyvaus konstravimo ir patariamojo valdymo.

Berger ir Luckmann pabrėžtą tikrovės ir sociologinio žinojimo santykį pagrindžia kultūros aspektas. Kolektyvinis supratimas ir institucijos įprasmina materialųjį pasaulį per interpretacijas. Risse'o pateikiamas sociologinis institucionalizmas (Berger ir Luckman – institucionalizacija) akcentuoja **kultūrinius** procesus – (pasaulinių) norminių institucijų atsiradimą kartu su esminiais tautinės valstybės elementais / padariniais ir jų vidine aplinka (terpe). Dalyviai (įskaitant kolektyvinius veikėjus, pavyzdžiui, nacionalines vyriausybes, įmones ar interesų grupes) yra stipriai veikiami socialinių institucijų, kuriose jie dalyvauja [18, p. 132].

Socialinis konstruktyvizmas, kaip socialinio veiksmo ir bendravimo teorija, šių derynių prigimtį grindžia dėmesiu bendravimo praktikoms, leidžiančioms išsamiau pažinti, kaip diskursyviai suformuoti tam tikri procesai ir kaip veikėjai bando įsisavinti jų reikšmes [18, p. 133].

Risse'as pabrėžia, kad socialiniame konstruktyvizme pagrindine veikėjų bendravimo priemone akcentuojamas dėmesys ginčams, įrodinėjimams ir priežasties įvardijimui. Diskusinis ir **patariamasis** elgesys yra į tikslą orientuotos strateginės sąveikos, kurių tikslas – pasiekti bendrą pagrįstą sutarimą. Jei dominuoja argumentuotas racionalumas, veikėjai siekia ginčyti ir pagrįsti jiems svarbius tvirtinimus; atsižvelgdami į stipresnį argumentą individai yra pasiryžę pakeisti savo pasaulėžiūrą ar net interesus [18, p. 133].

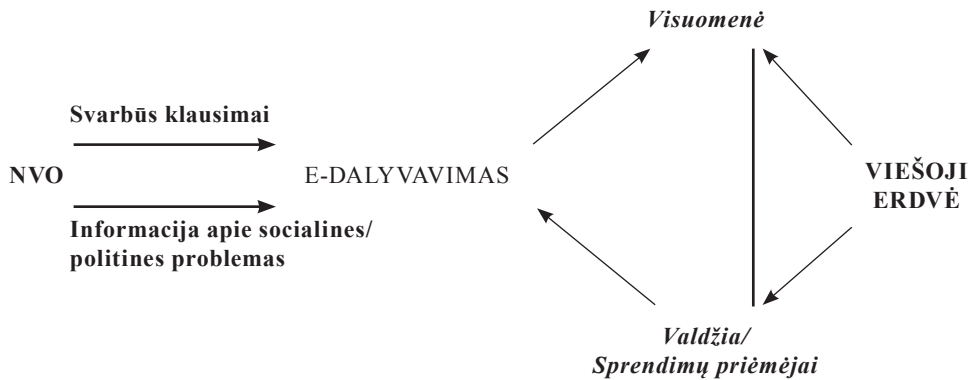
Diskursyvus konstravimas veda į patariamąjį valdymą, kuris gali būti traktuojamas kaip visuomenės, siekiančios stiprinti dalyvaujamąją demokratiją, strategija. Aktyvinant NVO veiklos sektorių e. dalyvavimu, skatinant NVO bendradarbiavimą su vyriausybe yra stiprinama dalyvaujamoji demokratija ir pilietinė visuomenė. Piliečių telkimas į NVO, aktyvus dalyvavimas jų veikloje, tankus stiprių NVO tinklas yra esminė dalyvaujamosios demokratijos tolesnės raidos sąlyga. Efektyvus būdas sutelkti piliečius e. dalyvavimui – per NVO projektus viešai iškelti socialines ir politines problemas, kurios tiesiogiai liečia plačiąją visuomenę. Kad pasiektų didesnę piliečių įsisauganimą, nevyriausybinių organizacijos, išnaudodamos viešąją erdvę, privalo viešinti e. dalyvavimo projektus ir sėkmingai naudotis e. dalyvavimo ištekliais [4].

Remiantis socialinio konstruktyvizmo teorija, NVO yra tarpininkas, atsakingas už galimą įtaką sprendimų priėmimo procese, todėl svarbu įvardyti pagrindines e. dalyvavimo iniciatyvas: vystyti tikslų dalyvavimo e. turinį, valdyti ir kontroliuoti dalyvavimo procesą, teikti ir priimti papildomą informaciją, padėti skatinti piliečių iniciatyvumą, analizuoti ir vertinti rezultatus, įtraukti rezultatus į politiką [15, p. 4]. Šie e. dalyvavimo koncepciją papildantys veiksniai nurodo galimą naujų NVO pareigų ir siekių formulavimą.

Elektroninį dalyvavimą, viešąją erdvę ir nevyriausybinės organizacijos jungiantys veiksniai

Lietuvoje informacijos sklaidą visuomenėje kuruojančias institucijas siejantis viešosios erdvės laukas dažnai pajungiamas privatiems, komerciniams interesams, todėl stiprėjant pilietinės visuomenės poreikiui dalyvauti sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo procesuose siekiama nustatyti socialinį įsitraukimą (dalyvavimą) ir e. dalyvavimą lemiančius veiksnius. Vienas aktyviausių pilietinę veiklą įgyvendinančių organų – nevyriausybinių organizacijų.

Nevyriausybinių organizacijų e. dalyvavimo raiškų analizės pagrindu formuojama išsamesnė e. dalyvavimo, kaip komunikacinio proceso / sąrangos, koncepcija. Daroma prielaida, kad nevyriausybinių organizacijų e. dalyvavimo sėkmingų atvejų sklaida viešojoje erdvėje gali paskatinti aktyvesnį visuomenės įsitraukimą į e. dalyvavimą (1 pav.).

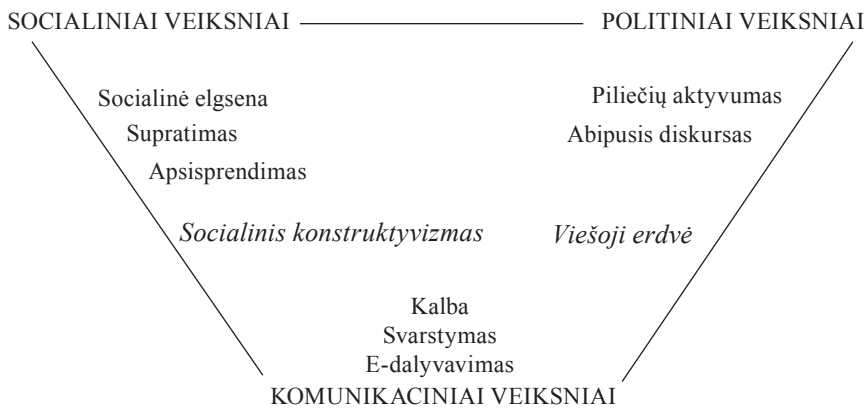
1 pav.

Daugumą Lietuvoje vykstančių projektų, kuriais skatinamas piliečių įsitraukimas į sprendimų priėmimo procesus ar pateikiama informacija piliečiams aktualiais klausimais, vykdo aukštosios mokyklos (pavyzdžiui, www.egov.lt, www.kvalitetas.lt, www.e-demokratija.lt). Kai kurios viešosios įstaigos, pavyzdžiui, *Demokratinės politikos institutas* (www.dpi.lt), *NVO teisės institutas* (www.nvoteise.lt); *Pilietinės visuomenės institutas* (www.civitas.lt), taip pat įgyvendina projektus, apimančius pilietinės ir politinės visuomenės tyrimus ir analizes bei pateikia su jais susijusią informaciją; kai kurie projektai įgyvendinami diskusijose, seminaruose ar konferencijose, kuriais skatinamas piliečių socialinis įsitraukimas (dalyvavimas). Vis dėlto NVO teisės instituto atliktame tyrime „NVO teisinės bazės Lietuvoje problematika“ (2008) siūloma „atskirti NVO teisinės formas Lietuvoje – asociacijas, labdaros paramos fondus ir viešąsias įstaigas [...] viešųjų įstaigų teisinei formai paliekant vienintelę funkciją – viešųjų paslaugų teikimą“ [16, p. 3] – tai NVO „siaurąja prasme“. Plačiąja prasme NVO – tai bet kuri pelno nesiekianti organizacija, kurios tiesiogiai nekontroliuoja valdžios institucijos [16, p. 26].

Remiantis pateiktais pavyzdžiais galima teigti, kad Lietuvoje iš dalies įgyvendinamos NVO („plačiąja prasme“) e. dalyvavimo raiškos. Vis dėlto vieni ar kitų organizacijų įgyvendinami projektai, susiję su piliečių socialiniu išitraukimu ar turintys sąsajų su e. dalyvavimu, Lietuvoje yra labiau vienpusės krypties. Visuomenei pateikiama informacija, kuri ne visuomet sukelia grįžtamąjį ryšį / reakciją. Analizuojant šias ekspresijas būtina paaiškinti, kodėl NVO turėtų skatinti a) visuomenės išitraukimą į sprendimų priėmimo procesus ir b) visuomenės e. dalyvavimą.

Vienas iš NVO požymių – „tarnauti visuomenės labai ar jos grupių interesams“ [16, p. 20]. Šis požymis, kurį galima traktuoti kaip NVO tikslą, pagrindžia ir jau minėtų viešųjų įstaigų veiklą. NVO, skatindamos socialinį piliečių išitraukimą ir e. dalyvavimą viešinant jiems svarbius klausimus ir priimant sprendimus, inkorporuojant viešąją erdvę kaip pilietinės galios lauką, atstovautų ne tik visuomenės interesams, bet stiprintų ir savąjį „sektorių“, taip veiksmingiau tarnaudama visuomeninėms grupėms. Šios interakcijos pagrindu išsivystytų abipusis / daugiapusis gaunamasis ir atsakomasis ryšys ir ne tik į sprendimų priėmimo procesus būtų įtraukta visuomenė, bet ir daugiau piliečių sužinotų apie nevyriausybinės organizacijas ir jų veiklą, o tai patenkintų vieną iš NVO siekių – skatinti savanorišką veiklą⁴. Šiuo atveju NVO įgyja dar vieną – tarpininko – vaidmenį, padedantį atsirasti diskursui tarp piliečių – visuomenės – ir valdžios – sprendimų priėmėjų.

Remiantis teorine analize (ir NVO e. dalyvavimo raiškomis Lietuvoje) galima teigti, kad socialinį išitraukimą (dalyvavimą) ir e. dalyvavimą lemia socialiniai, politiniai ir komunikaciniai veiksniai, sujungiantys ir tiriamas skirtingas – e. dalyvavimo, viešosios erdvės ir nevyriausybių organizacijų – prieigas (2 pav.).

2 pav.

4 Žmogaus teisė yra laisvai bei nevaržomai reikšti savo nuomonę viešai, burtis į asociacijas ar dalyvauti kitų nevyriausybių organizacijų (NVO) veikloje. Kuo didesnė laisvė ir galimybės yra sudarytos piliečiams bei užtikrintos sąlygos nevyriausybių organizacijų veiklai, tuo demokratiškesnė ir laisvesnė yra šalis. Lietuvos žmonėms reikia labiau pasitikėti savo jėgomis, aktyviau dalyvauti visuomeniniame gyvenime ir nevyriausybių organizacijų veikloje, skirti laisvą laiką savanoriškai veiklai. Laisva ir demokratinė šalis, nors ir su visuomenės keiksnojama valdžia, yra itin svarbus faktorius žmonėms jaustis laisviems ir nepersekiojamiems už viešos nuomonės reiškimą. Būtent tai sudaro socialinę erdvę, užtikrinančią žmonių saugumo ir pasitikėjimo jausmą [http://www.skurdas.lt/files/main/Kitas%20skurdo%20veidas.pdf].

Socialiniai veiksniai pagrįsti *socialinės elgsenos, supratimo, apsisprendimo* normomis, kurios siejasi su jau minėta *socialinio konstruktyvizmo* teorija, kuria remiantis galima akcentuoti, pavyzdžiui, individų apsisprendimą dalyvauti ar nedalyvauti NVO veikloje.

Politiniai veiksniai atsispindi *politinėje / pilietinėje galioje ir piliečių aktyvume*. Šie veiksniai kildinami remiantis šiuolaikine, kritine *viešąja erdve*, kurios lauke piliečių aktyvumas „peržengia“ vienpusio bendravimo ribas ir pereina į diskursą su sprendimų priėmėjais.

Komunikaciniai veiksniai grindžiami *e. dalyvavimu* ir jį papildančiais rezultatais – *kalba, diskursu, svarstymu*. Tai daugybę reikšmių ir krypčių turintys veiksniai, kurie (šiuo atveju) minėtų skirtingų priegų kontekste *e. dalyvavimą* pagrindžia kaip instrumentą, kuriuo naudojantis piliečiai gali / galėtų dalyvauti sprendimų priėmimo procese. Šie veiksniai susiję su šiuolaikinės viešosios erdvės koncepcijoje minimu diskursu tarp valdžios ir visuomenės; o šių veiksmų pamatu galima įvardyti socialinių normų formavimąsi įskaitant NVO, kaip tarpininko, vaidmens vystymąsi.

Išvados

1. Skirtingų lygmenų – *e. dalyvavimo, viešosios erdvės* ir *trečiojo sektoriaus* – apimančių NVO *e. dalyvavimo* raiškas, sąveika nurodo pilietinio įsitraukimo (dalyvavimo), pilietinės visuomenės svarumo ir dalyvaujamosios demokratijos mastą. Postmodernizmas atskleidžia *e. dalyvavimo*, kaip komunikacinio veiksmo, skatinančio pilietinį įsitraukimą, technologinę ir diskursyvią koncepciją; remiantis kritine teorija viešoji erdvė analizuojama diskurso ir galios sąveikoje, leidžiančioje įvertinti pilietinės visuomenės galią ir jos sklaidą; socialinio konstruktyvizmo teorija leidžia tyrinėti individų socialinį formavimąsi ir nevyriausybinų organizacijų vaidmens kilimą ir kaitą dalyvaujamosios demokratijos kontekste.

2. Skirtingų teorinių priegų – postmodernizmo, kritinės teorijos ir socialinio konstruktyvizmo – išskirti bendri aspektai, įprasminantys elektroninio dalyvavimo, viešosios erdvės ir NVO veiklų įgyvendinimo sąveiką – diskursas, socialinė elgsena ir pilietinė galia.

Veikėjų ir socialinių grupių elgsena priklauso nuo tam tikrų socialinių institucijų formuojamų diskursyvių veiklų ir procesų. Šiuolaikinė viešoji erdvė (svarstymų, dialogų, argumentų plotmė) suponuoja pilietinės ir politinės galios santykį, kai akcentuojamas visuomenės informavimas ir individų socialinis įsitraukimas / įtraukimas į sprendimų priėmimo procesus abipusiu komunikaciniu veiksmu – *e. dalyvavimu*. Nevyriausybinių organizacijų, siekdamas stiprinti dalyvujamąją demokratiją ir pilietinę visuomenę, mezga dialogą su sprendimų priėmėjais ir *diskursyviai* konstruoja patariamojo valdymo *instituciją*, taip pagrįsdamos *e. dalyvavimą* kaip komunikacinę sąrangą.

3. Elektroninio dalyvavimo ir viešosios erdvės sąsajos įgyvendinant nevyriausybinių organizacijų veiklą – socialinės, politinės ir komunikacinės, lemiančios piliečių socialinį įsitraukimą (dalyvavimą) ir *e. dalyvavimą*.

4. Lietuvos nevyriausybinių organizacijų veiklos, pagrįstos *e. dalyvavimu*, įgyvendinamos tik iš dalies. Formuojant naujus NVO siekius – atlikti pagrindines *e. dalyvavimo*

iniciatyvas, tyrinėjamų e. dalyvavimo raiškų kontekste nevyriausybines organizacijos įgyja tarpininko vaidmenį tarp valdžios ir visuomenės.

Literatūra

1. Baločkaitė R., Butkevičienė E., Vaidelytė E., Vinogradnaitė I. *Svarstymų demokratija ir informacinės technologijos: piliečių įgalinimas per šiuolaikines komunikacijos priemones*. Vilnius, 2008, p. 6.
2. Berger, P. L., Luckmann, T. *The Social Construction of Reality*. 1991, p. 13, 15, 16, 27, 33, 59, 60, 68-69, 72, 75, 91, 134.
3. Dahlberg, L. *The Habermasian public sphere: Taking difference seriously?* *Theory and Society*. 2005, Vol. 34, p. 113.
4. Delakorda, S., Delakorda, M. Does e-participation change anything for watchdogs? <http://pep-net.eu/blog/2010/03/23/does-e-participation-change-anything-for-watchdogs/> [2011-03-1].
5. Ferree, M. M., Gamson, W. A., Gerhards, J., Rucht, D. *Four models of the public sphere in modern democracies*. *Theory and Society*. 2002, Vol. 31, No. 3, p. 300, 301, 302, 303, 305-306. <http://islandsofla.files.wordpress.com/2007/11/4-models-of-the-public-sphere.pdf> [2011-03-03].
6. Fraser, N. *Politics, culture, and the public sphere: toward a postmodern conception*. Nicholson, L., Seidman, S. *Social postmodernism. Beyond identity politics*. 1995, p. 287, 288, 295, 296, 306.
7. Giddens, A. *Sociologija*. 2005, p. 63, 66.
8. Habermas, J. *The Public Sphere: An Encyclopedia Article*. *New German Critique*. 1974, No. 3, p. 49-50. <http://www.jstor.org/stable/487737> [2011-03-03].
9. Imbrasaitė J. Politinis dalyvavimas ir socialinė aplinka Lietuvoje. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. 2002, Nr. 1, p. 41, 42. http://www.e-library.lt/resursai/Mokslai/VU/Sociologija/Sociologija_2002_1.pdf [2011-03-01].
10. Informacinės visuomenės plėtros komitetas, 2005. <http://www.ivpk.lt?main.php?cat=68&gr=5> [2011-03-01].
11. Kiškis M., Kraujelytė, A. Elektroninės valdžios instrumentalizmo ir jo alternatyvų teisinė-politinė analizė. *Teisė*, 2005, Nr. 55, p. 2. http://martynas.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2008/03/elektronines_valdzios_instrumentalizmo.pdf [2011-03-01].
12. Lietuvos nevyriausybių organizacijų plėtros koncepcija, 2010, Nutarimas Nr. 85; 4 punktas. <http://www.lijot.lt/Files/Documents/633996026780917920.pdf> [2011-03-01].
13. Limba T. Elektroninės valdžios paslaugų pakopų modeliai: jų lyginamoji analizė. *Informacijos mokslai*, 2009, Nr. 50, p. 30.
14. Lyotard J. F. *Postmodernus būvis: šiuolaikinį žinojimą aptariant*. Vilnius: Baltos lankos, 1993, p. 8, 10, 24, 28–29, 39, 40, 41–42, 43–44, 46–47, 48, 163–164.
15. Macintosh, A. Characterizing E-Participation in Policy-Making. *Proceedings of the 37th Hawaii International Conference on System Sciences*. 2004, p. 4.
16. NVO teisės institutas. NVO teisinės bazės Lietuvoje problematika. *Lietuvos NVO teisinės bazės gerinimas*. 2008, p. 20, 26 (pirmas skyrius), 3 (antras skyrius). <http://www.nvoteise.lt/ne-pelno-teise/tyrimai-ir-analizes> [2011-04-02].

17. Phillips, D. C. *The Good, the Bad, and the Ugly: The Many Faces of Constructivism*. Educational Researcher. 1995, Vol. 24, No. 7, p. 5, 8. <http://www.jstor.org/stable/1177059> [2011-03-01].
18. Risse, T. *Social Constructivism Meets Globalization*. Held, D., McGrew A. Globalization theory. Approaches and Controversies. 2007, p. 126-147.
19. United Nations E-Government Survey 2010. Citizen empowerment and inclusion. Chapter 5, p. 83, 84, 85. <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un-dpadm/unpan038849.pdf> [2011-03-03].
20. Villa, D. R. *Postmodernism and the Public Sphere*. The American Political Science Review. 1992, Vol. 86, No. 3 p. 712, 713, 714, 715. <http://www.jstor.org/pss/1964133> [2011-03-01].
21. Welsch W. *Mūsų postmodernioji modernybė*. Vilnius: Alma littera, 2004, p. 94–95, 188, 340, 347–348, 351.

Kristina Jakutytė

Implementation of Activities of Non-Governmental Organisations in the Aspect of E-Participation

Abstract

Theoretical analysis of interaction between different levels – e-participation, public sphere and non-governmental organisations is presented in this article. According to this analysis, this article presents the estimated expressions of NGO e-participation in Lithuania. The aim of this article is to analyse theoretical approaches which involve the conception of e-participation and implementation of NGO activities using e-participation. The object of this article indicates expressions of e-participation of non-governmental organisations. Three main theoretical approaches are emphasised in the article: postmodernism, critical theory and social constructivism. According to these theories, common factors are noted, namely *social*, *political* and *communicative*, which influence the expressions of NGO e-participation and relate the main theoretical approaches.

Kristina Jakutytė – Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Informacijos ir komunikacijos katedros doktorantė.

E. paštas: kristina.jakutyte@kf.stud.vu.lt

Kristina Jakutytė, Doctoral student at the Department of Information and Communication, Faculty of Communication, Vilnius University.

E-mail: kristina.jakutyte@kf.stud.vu.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2011 m. rugsėjo mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2012 m. gegužės mėn.